

5. Ravensky, N. N. How to read a person: facial features, facial expressions, gestures, poses. M.: Ripol Classic, 2007. 672 p.
6. Sergeeva, A.V. Russians: stereotypes of behavior, traditions, mentality. Moscow: Flint, 2007. 315 p.
7. Stephen Jolly Understanding body language: Birdwhistell's theory of kinesics [Corporate Communications: An International Journal](#) ISSN: 1356-3289 Article publication date: 1 September 2000

Абдулла Нурай Әбдірахманқызы

Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТ университетінің магистранты
t.nuray20@gmail.com

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ОРТАДА ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ПРИНЦИПТЕРІ

Қазіргі қоғам дамуының өзекті тенденцияларының бірі әлеуметтік шынайылықты ақпараттандыру болып табылады. Біздің ұрпақ әртүрлі технологиялардың таралуы әсерінен ақпараттық ортаның жылдам өзгеру дәуірінде өмір сүруде. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) қоғамға, әсіресе экономика, мәдениет және білім саласына әсері зор. Мақалада шет тілдерін оқыту үдерісіне жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу кезеңдері берілген. Мұнда дәстүрлі техникалық оқыту құралдары жүйесінде АКТ рөлі, сонымен қатар олардың лингводидактикалық құндылығын, ақпараттық-коммуникациялық ортада шет тілдерін оқытудың принциптері қарастырылған.

Кілт сөздер: *білім алушылар, шетел тілін оқыту, принциптер, АКТ, технология, дидактика*

Лингводидактика тұрғысынан компьютер мен АКТ шет тілін оқытуда техникалық оқыту құралдарын пайдаланудың теориясы мен тәжірибесінің жаңа кезеңін білдіреді. Жаңа технологиялардың қарқынды дамуы компьютердің жақын арада шет тілдерін оқытудың әмбебап және көп функционалды техникалық құралына айналатынын және дәстүрлі оқытудың техникалық құралдарына тән оқыту функцияларының көпшілігін өз мойнына алатынын болжауға мүмкіндік береді. Бұл мектепте және университетте шет тілдерін оқыту процесіне АКТ-ны енгізу мәселесінің теориялық және практикалық аспектілерін ерекше өзекті етеді. Шетел тілдерін оқыту процесінде компьютерді қолдану алғаш рет 10 ғасырдың 50-жылдарында орын алған. Шетелдік әдістемелік ғылымда шет тілдерін компьютерлік оқытудың ерекшеліктерін зерттейтін тұтас бағыт дамыды, ол Computer Assisted Language Learning (CALL) яғни Компьютер көмегімен тілді үйрену деп аталды.

Ақпараттық білім беру ортасында оқыту принциптері ең алдымен жаңа ақпараттық технологиялардың техникалық даму мүмкіндіктеріне негізделеді. Ол білім алушылардың дербес танымдық қабілетін арттыруға бағытталған оқытудың тұлғалық-бағдарлы және белсенділік тәсілдерімен сипатталатын заманауи білім беру парадигмасындағы өзгерістерді көрсетеді. Оқушылардың белсенділігі, оқушылардың өз оқуының нәтижелеріне жауапкершілігін қалыптастыру, сыни және шығармашылық ойлау дағдыларын дамыту, топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, сонымен қатар мұғалімнің рөлін өзгерту - оқушылардың танымдық іс-әрекетіне бағыт-бағдар беріп, қолдау көрсетеді [Бовтенко, 2005а, б. 15]

Компьютерлік және ақпараттық-коммуникациялық технологияларға негізделген оқыту үрдісі дәстүрлі дидактикалық принциптерді ескереді: саналылық, білімді игерудің беріктігі, көрнекілік, белсенділік, қолжетімділік, жүйелілік және т.б. Сонымен, компьютерлік оқыту шарттары студенттерге білім беру мақсатына жету стратегиясын саналы түрде таңдау мүмкіндігін толығымен қамтамасыз етеді. Көрнекілік принципі белсендіру, сигнал беру, имитациялық-модельдеу және эмоционалды функцияларды орындайтын кең ауқымда жүзеге асырылады. Заманауи АКТ мультимедиялық сипаттамаларына байланысты көрнекіліктің әртүрлі түрлерін қамтамасыз етеді. Қолжетімділік ақпараттық оқу материалдары оқушылардың жас және интеллектуалдық мүмкіндіктеріне сәйкес жүзеге асады. Ассимиляцияның күші ақпараттық оқыту құралдарының негізгі сипаттамаларымен қамтамасыз етіледі: интерактивтілік, шектеусіз уақыт, өзіндік жұмыстың кеңейтілген мүмкіндіктері, жеке оқытуға уақыттың ұлғаюы және т.б.

Жүйелілік принципі компьютерлік оқыту бағдарламасына жүйелі ұйымдастырылған материалды беру арқылы жүзеге асады. Тыңдалушылардың даралығын, білім алушылардың

типологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оны оңтайландыру мақсатында бағдарламаны нақты оқу процесінің ерекшеліктеріне бейімдеу, компьютер, жеке жұмыс қарқынын және материалды беру тәсілін таңдау студенттің студенттермен өзара әрекеттесуінің қолайлы психофизиологиялық сипаттамаларын қамтамасыз ету мүмкіндігімен жүзеге асырылады. [Гарцов, 2007, б. 69-71].

Шарттылықтың дидактикалық принципі компьютерленген оқу процесі оқытудың мақсаттарына, мазмұны мен кезеңіне, пайдаланушылардың жеке және жас ерекшеліктеріне, оқыту әдістері мен формаларына байланысты. Мақсаттылық принципі әртүрлі параметрлерде АКТ негізінде оқу процесінің тиімділігін анықтайды: оқу қызметін белсендіру, шынайы коммуникативті ортаны құру, өз бетімен жұмыс істеуге жағдай жасау және т.б. Ақпараттық мазмұн принципі компьютерді ақпараттың шектеусіз көздеріне қолжетімділікті қамтамасыз ету арқылы оқу процесін анықтамалық-ақпараттық қамтамасыз ету құралы ретінде пайдалану кезінде жүзеге асырылады. Сенімділік принципі электронды материалдардың сенімділігімен, сонымен қатар оқыту сапасымен байланысты техникалық құралдар, интерактивті курстар және басқа да электронды оқу материалдарымен қамтамасыз етіледі [Яшина, с. 55].

Компьютерлік оқыту мәселелерін зерттеушілердің көпшілігі АКТ-ны оқу процесінде пайдалану кезінде тек классикалық дидактиканың принциптері ғана емес, сонымен қатар компьютерлік оқытудың нақты дидактикалық принциптері жүзеге асырылатынын атап өтеді. Сонымен, С.В. Титов оқытудың нақты принциптеріне АКТ қолдану арқылы мультимедиялық құралдарды кешенді пайдалану принципі; интерактивтілік принципі; ақпараттық құрылымдар мен процестердің сызықты еместігі; сабақ мазмұнының ақпараттық сыйымдылығы; рефлексиялар; АКТ қолдану арқылы білім беруді ізгілендіру принциптерін жатқызды. [Титова, 2004, б.18].

Ақпараттық-коммуникациялық ортада сипаттамаларды көрсететін нақты ақпараттық оқыту принциптеріне, сондай-ақ оқытудың бағдарламалық-аппараттық құралдарын кешенді пайдалану принциптерін; оқу процесінде қолданылатын бағдарламалық-техникалық құралдардың соңғы техникалық және технологиялық мүмкіндіктерге сәйкестігін; сондай-ақ бағдарламалық-техникалық құралдардың дидактикалық әлеуетін барынша іске асыруды жатқызуға болады. [Евдокимова, 2007, б. 27].

Біздің ойымызша нақты дидактикалық принциптерге Яшина Т.И қарастырған бейімділік пен достық принциптерін жатқызуға болады. Бейімделу принципі алға жылжу жылдамдығын анықтау, өткенге оралу, оқу материалын саралап беру, электронды тренажерлармен жұмысты даралау, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру мүмкіндіктері мен мақсатқа біртіндеп ілгерілеу, оқу материалын меңгеру стратегиялары арқылы жүзеге асырылады. Пайдаланушыға ыңғайлылық принципі өзара әрекеттесудің оңтайлы қарқыны мен режимін таңдау мүмкіндігімен, шақырулар мен құралдар жүйесінің болуымен анықталатын бейімделу принципімен, қажетті консультациялық көмек, жедел кері байланыстың болуы, компьютердің жұмысындағы қателер мен ақаулардан қорғау құралдарының сенімді жүйесін ұйымдастыру, тақырыптық материалды берік және әдістемелік негізге жағдай жасау принципімен тығыз байланысты. [Яшина, б. 55-56].

Ақпараттық ортада оқытудың нақты принциптерін әзірлеу кезінде зерттеушілер АКТ-ның техникалық аспектілерін ескеріп қана қоймайды, сонымен қатар инновациялық білім беру саласындағы технологияларға да сүйенеді. Қазіргі білім берудің тұлғалық-бағдарлы парадигмасы мен шығармашылық көзқарасына назар аударып отырып, А.В. Хуторской қашықтықтан білім берудің дидактикалық принциптерін тұжырымдайды. Олар: білім беру жүйесін құру принципі, оқытылатын пәндер мен оқу бағыттары бойынша өнімдер; студенттің сыртқы оқу өнімінің оның ішкі жеке өсіміне сәйкестігі; қызмет мазмұнының ақпараттан басымдылығы; оқу іс-әрекетінің шығармашылық сипаты; ашық білім беру кеңістігіндегі студенттердің жеке білім беру траекториясы; білім беру процедураларының телекоммуникациялық нысандар мен технологияларға сәйкестігі; қатысты ашық қарым-қатынас, студенттер жасаған оқу өнімдері; қашықтан оқыту нәтижелерін бағалаудың белсенділік критерийлерінің басымдығы. [Хуторской, б. 234-235].

Жоғары оқу орнында шет тілдерін оқытудың компьютерлік-ақпараттық моделін жасау кезінде Титова оны құрудың келесі негізгі принциптерін анықтайды: оқу іс-әрекетіндегі кәсіби іс-әрекеттің мазмұнын, формалары мен шарттарын модельдеуді көздейтін практикалық бағыттылық принципі; тұлғалық бағдар принципі; проблемалық, ол білім беру үдерісін ұйымдастыруда оған қатысушылардың оқытудың проблемалық ұсынылған мазмұнымен белсенді әрекеттесуінде өз көрініс табатын принцип; жана және дәстүрлі педагогикалық технологияларға негізделген принцип [Титова, 2004, б. 23].

Шетел тілін оқытудың коммуникативті-белсенділік негізіне сүйене отырып, А.Н. Богомолов интербелсенділік, даралау, ұтқырлық, икемділік, модульдік, телекоммуникациялық тұлғааралық қарым-қатынас, белсенділік және дербестік принциптерін қашықтан оқытудың (ҚО) негізгі принциптері деп санайды [Богомолов, б. 17].

Г.Р. Биккулова шет тілдерін қашықтықтан оқытудың негізгі білім беру бағытын даралау принциптеріне оқыту нәтижелеріне қойылатын талаптарды саралау; оқыту процесінің икемділігі мен динамизмі; әдістемелік мақсаттылығы; оқу қызметінің дербестігі қашықтықтан оқыту технологияларының сәйкестігі; оқу орындарын блоктық-модульдік ұйымдастыру; коммуникативті интерактивтілік; интеграциялық түрлерін жатқызады. [Биккулова, б. 335].

Ақпараттық-коммуникациялық ортада шет тілдерін оқыту әдістемесін дамытуға арналған жұмыстардың талдауы көрсеткендей, көп жағдайда оқытудың классикалық дидактикалық және нақты принциптеріне көп, ал АКТ негізінде шет тілдерін оқытудың әдістемелік принциптеріне айтарлықтай аз көңіл бөлінеді.

Шетел тілін оқыту процесіне АКТ-ны енгізумен оқыту үдерісінің интерактивті компоненті сөзсіз күшейтіледі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқытуда интерактивтілік принципін толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өйткені олар пайдаланушы мен компьютер арасындағы үздіксіз диалогты қамтамасыз етеді, студенттерге оқу барысын бақылауға, материалды меңгеру жылдамдығын реттеуге сонымен қатар нағыз әңгімелесушімен «тірі» интерактивті диалогқа жасауға мүмкіндік береді. Интерактивтілік - барлығын біріктіретін қасиет дегенмен компьютерлік дидактикалық құралдар әр қалай көрініс береді. Алғашқы компьютерлік бағдарламалардың өзінде белгілі бір интерактивтілік болды, өйткені олар білім алушыларға белгілі логикалық тәртіпте оқу материалының шағын бөліктерін беріп, максималды түсінуді қамтамасыз етті.

Ақпараттық-коммуникациялық ортада шет тілдерін оқытудың әдістемелік принциптерін әзірлеу мәселесіне назар аудару қажеттілігі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кең техникалық және дидактикалық мүмкіндіктері арасындағы қазіргі қайшылықтармен және АКТ негізінде шет тілдерін оқыту әдістеме саласындағы елеусіз практикалық нәтижелермен түсіндіріледі.

Қорыта келе, әдістемелік ұстанымдар, бір жағынан, АКТ-ның техникалық мүмкіндіктерін, екінші жағынан, тыңдаушылардың шет тілін меңгеру дағдыларын қалыптастырудың психолингвистикалық және лингводидактикалық заңдылықтарын ескеруі керек. Компьютерлік технологиялар шет тілдерін меңгеру және оқыту процестерінің заңдылықтарын тиімдірек жүзеге асырудың бір жолы ғана. Оқытудың әдістемелік принциптерін әзірлеу шет тілін оқытудың нақты шарттарын ескеруді де талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бовтенко М.А. Профессиональная информационно-коммуникационная компетенция преподавателя иностранного языка: монография. – Новосибирск, 2005. – 244 с.
2. Гарцов А.Д. Шетел тілін оқыту мен оқыту тәжірибесіндегі ақпараттық технология құралдары жоғары мектеп: монография. – М., 2007. – 173 б.
3. Қашықтықтан оқытудың педагогикалық технологиялары: оқу құралы. жоғары. оқу. мекемелер / ред. Е.С. Полат. – М., 2006. – 400 б.
4. Титова СВ., Филатова А.В. Технологии Веб 2.0 в преподавании иностранных языков. – М., 2010. – 100 б.
5. Яшина Т.Н. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде шет тілін қашықтықтан оқыту принциптері // Гуманитарлық зерттеулер. – 2008. – №4. – Б.54-57.
6. Bogomolov A.N. Scientific and methodological development of a virtual language environment for distance learning (Russian) language: author. dis. ... Dr. ped. sciences. – Moscow, 2008. – 45 p.
7. Godwin-Jones R. Mobile-Computing Trends: Lighter, Faster, Smarter // Language Learning & Technology. – 2008. – Vol.12. – № 3. – P. 3-9.
8. Warschauer M. Computer-Assisted Language Learning: An Introduction. In S. Fotos (Ed), Multimedia Language Teaching. – Tokyo, 1996. – P. 3-20.